

C) A gazdasági tényezők.

A gazdasági élet gyors fejlődése új szükségleteket és ennek megfelelően új települési módokat is teremt. Az ember igyekszik a változásokhoz hozzásimulni, megváltoztatva a település módját, illetőleg a régi típust igyekszik az új gazdasági helyzethez alakítani.

Az új szükségletek között a közlekedés könnyősége a legfontosabb tényező. Ezért lesznek a közlekedési utak középpontjai a letelepedésre legjobban vonzó pontok, ahol új emberek, új épületek, eddig ismeretlen foglalkozási ágak vernek tanyát.

Az ipari középpontok ugyancsak hatalmasan közreműködnek az új települések létrejöttén. Az új telepek a munkahelyről szétágazó utak két oldalán keletkeznek.

A ködös községek (6c.) mindig gyarapodó népességre mutatnak. Mindig egy régi fészket találhatunk, melyhez később újabb házak csatlakoztak. A község belső a szomszédjába.

A szerző végezetül megállapítja, hogy a település formáinak régiói nem esnek össze a fizikai felépítés régióival. Ezt a tényt mindenütt lehet igazolni és ez a tény az emberföldrajznak — szerinte — teljesen független, önálló létet biztosít.

Kéz Andor.

Északkeurópa politika-földrajzi problémái

Ilyen címen tartott Braum professzor előadást még 1920-ban a greifswaldi egyetem «Nordisches Institut»-jában. E fejtegetés most jelent meg az intézet kiadványaiban (2. sz.).

A bevezetésben Kjellénre, Ratzelre és Supanra hivatkozva a pol. földrajz fogalmát igyekszik körülhatárolni. Azután áttér az északi államok elemzésére a pol. geográfia szempontjából. A következő sorrendben:

1. Természetes alapvetés.

a) A Keleti-tenger vidéke, mint földrajzi egység áll előttünk: a Balti pajzs.

b) A történelmi idők kezdetén már megtalálható itt a mai néprajzi képnek az alapja azáltal, hogy kb. Lübecktől kelet felé szlávok (lettek és litvánok is) — északabbra pedig a finnek helyezkedtek el. A germán elem Dániában és a Skandináv fsz.-en foglalt állást, s később innen kolonizálta a szemközti partokat.

2. Államalakulás.

A kalmári szerződés 1397—1523-ig tartotta egybe az északi államokat (Finn o. mint svéd birtok szerepelt). Ezután a svéd nagyhatalmi törekvések következtek.

A 18. sz.-ban lép föl Orosz o. mint balti birtokos.

Jelenleg (1921. márc. 1.) a következő államok és önállóságra törekvő területek övezik a Keleti tengert: Norvégia, Svédország, Finnország, Oroszország, Észtország, Lettország, Litvánia, Memel szabadállam; Keletporoszország, Danzig, Lengyelország, Németország, Dánia.

3. Gazdasági alapok.

Tekintsünk szét a Kjellén-féle „*autarkia*” szempontjából az északi államokban. Dánia mezőgazdasági termékekből főleggel rendelkezik. Norvégia halat visz ki, de viszont gabonára szüksége van. Finn o. gabonát hoz be s állattermékeket exportálhat. Svéd o. is ugyanígy áll.

Az északi államoknak legfőbb kiviteli anyaguk: a fa. Ezenkívül Norvégiából és Svédországból az érc. Nagy baj, hogy nincs széntük, s ezért nem dolgozhatják fel otthon az ércet.

I. Az Aaland-kérdés.

Ezt a legrészletesebben tárgyalja.

A kérdés fejlődésének kezdetét 1809-re kell tennünk, amidőn is a Fredrikshammii Békével e szigetcsoport és maga Finnország is Oroszországnak jutott. Eddig a svédek használták e szigetrajt hídnek.

a) **Megerősítés kérdése.** Oroszország megerősítette a szigeteket, ám az 1855-iki Krim-háborúban egy angol-francia flotta az erősségeket elpusztította.

Természetesen 1914-ben Oroszország újból helyőrséget állított itt föl.

b) **Hovatartozandóság.** A világháborúban sokat szenvedett a lakosság az Aaland-szigeteken az orosz helyőrségtől s ezért Svédországhoz követséget menesztett a felszabadítás érdekében. Közben kitört az orosz forradalom, 1917. márciusában és a németek elfoglalták Rigát és Osel s Dagö szigeteket. Március 20.-án Finnország önállósította magát. Ám sokat szenved a Szt. Pétervárról támogatott vöröséktől, akik 1918. januárban Helsinkit is elfoglalják. A finn Ichér gárda német segítséggel küzd a kommün ellen. 1918. III/4.-én jöttek a németek a svédektől megszállt Aaland szigetekre. 1918. november 9.-én kitör a német forradalom. Ezután a svédek és finnek állnak szemben egymással az Aaland szigetekért. Harcolnak a Békekonferenciákon, a sajtóban, mindenütt bizonyítván igazukat.

1920. május 31.-én az aalandiak újból a svédekhez fordultak. Finnország azonban nem enged, Stockholmban protestál és Aalandon a vezetöket letartóztatja. A népszövetség tanácsa erre 1920. szeptemberben svájci amerikai és belga tagokból bizottságot küldött ki a kérdés megvizsgálására.

Az Aaland-kérdés földrajzi szempontból:

25.000 lakosú szigetcsoportról van szó. Azonban nem ez a lényeges, hanem a szigetek fekvése. A Finn öbölnek a Bottni-Keleti tengerágha való betorkollásánál területnek el e szigetek s így 1. e víziút-keresztezöds adja meg a jelentőségét fekvésüknek, 2. továbbá a Bottni öblöt, a skandináviai fa és érc természetes déli útját zárja az Aaland szigetszigetcsoport, 3. Szt. Pétervár felé tartó kelettengeri forgalomnak is kulcsa, 4. a középsvéd medence és a főváros veszélyes közelében van, 5. uralkodik a leggazdagabb finnországi rész felé vezető úton. (Abo).

A földrajzi szempont minden politikai vonatkozás nélkül csak ezt kérdi: Természetes kapcsolatában hová tartozik Aaland? Finnország szigetraja az egész csoport, amely az erősen tagolt dny.-i finn-partot övezi. Ezzel szemben Svédországtól 30—40 km. széles nyílt tenger választja el. Ezenkívül a finn-partot a főszigettel minden télen 4—5 hónapon át szilárd jégtakaró köti össze, míg a svéd oldalon rendszerint veszélyes a közlekedés a zajló jég miatt.

Antropogeográfiai szempontból Finnország kétnyelvű állam. 88% beszél finnül 2.950.000, 11% beszél svédül 385.000. A svédnyelvűek főleg a partvidéken helyezkednek el.

Az Aaland-kérdés megoldásában

Braun prof. három lehetőséget lát:

1. Megmaradnak a szigetek Finnországnál. Ez mindenesetre az aalandiaktól is követelt „népek önrendelkezési jogának” érvényesítése ellen szölna. Svédország tekintélyét sértené.

2. Aaland a svédeké lenne. Ezzel Finnországot az oroszokhoz vinnék közelebb.

3. Közvetítő mód. Aalandot a népszövetség egy harmadik hatalomra bízna.

II. A karél-kérdés

A Balti pajzsnak keleti részét, Keletkaréliát: Olonec, Petroszavodszk, Povjenc és Kem tartományok alkotják. Altalában Keletkarélia Finnországgal együtt Oroszországból Skandináviába hidat alkot természeti adottságát tekintve. A népesedési viszonyok is erre mutatnak.

Az orosz lakosság dk.-ról Karélia felé tolódik előre. A Murmanvasút kb. a nyugati határa az orosz településnek.

A dorpatí béke Oroszország részéről szigorú volt a finnekkel szemben. Finnország csak a Pecsenga vidékét kapta meg. A finn igények mintegy 500.000 km²-nyi területre vonatkoznak, melyen 3 millió ember él.

III. A Pecsenga-kérdés.

Norvégia és a világháború előtti Oroszország határának érintkezésénél, — Kola fsz. ny.-i vége táján — terül el a Pecsenga-vidék. Tulajdonképpen orosz neve a Peisen fjord-ba ömlő Peisen-folyó melletti helységnek (és kolostornak); finnül: «Petšamo» (A 69—70 é. szél.-en). — Fischer fsz. -t találjuk itt a fjord mellett régi homokkőves talapzattal. Evi középhőm.-e 0° körül van. Településre nem igen alkalmas e terület. Így elég gyéren népesedett is.

Keskeny erdőzóna és tundra borítja a Pecsenga-vidéket. Lappokat találunk itt rénszarvasaikkal. Télen és tavasszal foglalkoznak állataikkal, míg nyáron és ősszel halásznak. A lappok nomádok. Ezzel szemben a finnek és oroszok állandóan települtek.

A Pasvik Elf és Peisen Elt vidékén él: 200 finn, 36%, 300 lapp, 51%, 75 orosz, 13%.

A norvég Varanger fjord táján 1910-ben 54%-ban norv.-k, 21%-ban lappok, 25%-ban finnek laktak. Természetesen itt a vasbányák miatt (Kirkenaes) sok a norvég clem.

A Varanger fjord mögötti Nesseby járásban: 15% norv., 77% lapp, 6% finn él.

Már a középkor óta jogot formáltak e területre a norvégek, svédek és oroszok.

1920. októberében kötött dorpatí béke e kérdéstről is szól. T. i. a Fischer fsz. ny.-i szélét Finnországnak ítéli.

Rossz elosztás ez a finnekre nézve, mert a Fischer fsz. öblét Finnország alig tudja használni, s így csak a Peisen fjord lenne az egyedüli akadálytalanul használható kikötője.

Ez a béke 10.000 km² területet ad Finnországnak. Ezen lakik: 700 finn, 300 karél, 400 lapp, 300 orosz. Ebből 70 barát a Pecsenga-kolostorban.)

Miért pályázik oly nagyon Finnország erre a látszólag kopár tengerpartra?

Mert tengerpart. állandóan nyílt vízzel, míg a déli finnpartot időnkint elzárja a jég.

Szabad kijáráásra törekszik Finnország a zárt Keleti-Tengertől. Két nevezetes rúgó szerepel a finnek részéről: a halászhely és a fakiviteli kikötő biztosítása.

Berlin, 1922. január 8.

Tóth Ferenc.

